

ІНОЗЕМНА

ФІЛОЛОГІЯ

Випуск 115/2005

**Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка**

ІНОЗЕМНА ФІЛОЛОГІЯ

Український науковий збірник

ВИПУСК 115

Видається з 1964 року

**Львівський національний університет імені Івана Франка
Львів
2005**

Висвітлено питання лексичного та граматичного ладу, електронної лексикографії, історії мови, корпусної та комунікативної лінгвістики, стилістики, слово- та текстотворення, контрастивної лінгвістики та перекладознавства, літературознавства, класичної філології, методики викладання іноземних мов.

The volume comprises papers on lexical and grammatical structure, electronic lexicography, history of language, corpus and communicative linguistics, stylistics, word formation and text production, contrastive linguistics, translation and literature studies, classical philology and language teaching methodology.

Редакційна колегія: доц., канд. філол. наук *М. Е. Білинський* (відп. ред.), член-кор. АН України, проф., д-р філол. наук *В. В. Акуленко*, доц., канд. філол. наук *І. І. Бабичук*, доц., доц., канд. філол. наук *Т. О. Буйницька*, академік АН ВШ України, проф., д-р філол. наук *С. Н. Денисенко*, доц., канд. філол. наук *О. Р. Домбровський*, проф., канд. філол. наук *Н. Ю. Жлуктенко*, доц., канд. філол. наук *Ю. А. Завгороднєв*, проф., д-р філол. наук *Б. М. Задорожний*, академік АН ВШ України, проф., д-р філол. наук *Р. П. Зорівчак*, проф., д-р філол. наук *В. І. Карaban*, проф., д-р філол. наук *Н. Х. Копистянська*, доц., канд. філол. наук *Я. І. Кравець*, академік АН ВШ України, проф., д-р філол. наук *К. Я. Кусько*, доц., канд. філол. наук *Б. В. Максимчук* (заст. відп. ред.), академік АН ВШ України, проф., д-р філол. наук *Р. С. Помірко*, проф., д-р філол. наук *О. Ф. Ріпецька*, доц., канд. філол. наук *В. Т. Сулим*, доц., канд. філол. наук *І. М. Теплий*, (відп. секр.), академік АН ВШ України, проф., д-р філол. наук *О. І. Чердниченко*, доц., канд. пед. наук *Е. А. Шабайкевич*.

Літературні редактори: *М. Прихода, М. Маїк*

Друкується за ухвалою Вченої Ради Львівського національного університету імені Івана Франка

Адреса редакційної колегії:

факультет іноземних мов

ЛНУ ім. Івана Франка

вул. Університетська, 1,

Львів 79602

Тел.: (0322) 239-47-16, 239-46-80

© Львівський національний університет імені Івана Франка, 2005

ЕМОЦІЙНИЙ РІВЕНЬ ТІБУЛОВОГО ОБРАЗУ СІЛЬСЬКОЇ ІДИЛІЇ

Маркіян Домбровський

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті проаналізовано варіант Тібulloвого образу сільської ідилії, поданого в елегії Тіб 1.1. Через поступовий аналіз кожного уривка виявлено елементи (деталі) емоційного рівня образу у порядку їхньої появи в елегії, а також подано загальну характеристику образу. Автор змальовує Тібulloву техніку творення емоційних деталей засобами художньої мови, механізм формування єдиного складного емоційного образу через поступове включення цих деталей в текст.

Ключові слова: емоційний образ; сільська ідилія; римська елегія; Тібул.

Перші вірші елегії¹ стосуються картин війни і боротьби за багатство. Третій вірш надає цим картинам відповідного емоційного звучання: у словах *labor adsidius, terreat* звучить загроза комфортові, з огляду на що цей образ усвідомлюється як негативний. У перших рядках не зображена війна чи боротьба за багатство: тут радше – відмова від багатства і воєнних трудів. На емоційному рівні це означає відмову від неспокою і дисгармонії: золото (багатство) і війна вже у перших рядках постають як їхні символи. Таке заперечення готує ґрунт для ствердження протилежного: спокою і гармонії. Тому кожна деталь, яка міститиме у собі потенціал такого значення, активізуватиме його.

Перша така деталь – образ сну в четвертому вірші. Сам цей образ має потужний емоційний потенціал. Дещо активізовано емоційну семантику у вже змальованому образі війни, до якого у четвертому вірші додається остаточна деталь, *martia classica pulsa*, за якою постає виразний звуковий образ, – носій чималого емоційного потенціалу.

У тексті зіштовхуються два потенціали, активізуючи один одного. Емоційно увиразнюються два образи – війни і сну: війна стає категорично неприйнятною, а сон – особливо бажаним і солодким. З поєднання цих двох образів буде створено новий, і водночас єдиний образ: почувань людини, які не дають спати пронизливі звуки військових сурм, котрі означають кінець відпочинку і початок нових ратних трудів та смертельних небезпек.

Відтак у семантичній структурі тексту настають зміни: семантичне поле “війна і спокій” витісняється групою значень, пов’язаних із словом *somnus*. У п’ятому рядку привертає увагу слово *paupertas* з огляду на нетрадиційне трактування (бідність). Семантичні поля української *бідності* і латинської *paupertas* мають спільний елемент. Втім їхня етимологія принципово різна. В українській мові *бідність* (< *bida*) пов’язана з виразною негативною емоцією, яку успадкувала й сама *бідність*. Основою ж латинської *paupertas* став кількісний елемент, який має нічого спільного з негативною емоцією, радше навпаки, саме спокій може чітко виражатися малою кількістю (мало рухів; мало поворотів думки; мало турбот; мало, врешті, маєтку, що є потенційним джерелом турбот). Існує думка, що латинське слово *paupertas* взагалі не належить трактувати як бідність². Тому у цьому контексті це слово не може активізувати свого емоційно негатив-

¹ Текст елегії взято за виданням А. Cartault [3], але з урахуванням зміни у послідовності віршів, яку запропонував Р. Ріхтер ще 1873 р. [5]. Зараз її приймають багато дослідників. Ця зміна полягає у вилученні фрагмента 2532 і розташуванні його між 6- і 7-м віршами (див. про це [4]).

² Напр., П. Джеймс пише, що “*paupertas* – це, радше, існування на невеликі або скромні засоби, що в античні часи не обов’язково свідчило про рівень життя за межею бідності” [2, с. 123]

ного значення, рівнозначного нашій *бідності*, навіть якщо воно йому все ж притаманне. Це слово неминуче несе із собою значення спокою, яке обов'язково активізується під впливом контрастного неспокійного образу багатства (*aurum*) вже у перших рядках. Відтепер *paupertas* стає в усіх наступних текстах Тібуба символом спокою.

Надалі образ спокою закріплюється. Слово *iners* (*бездіяльний*) посилює його "скромну" кількісну характеристику (*мала кількість праці*), воно ж доповнює й настрій відпочинку, що його започаткував образ сну.

Настрій бездіяльності та відпочинку підсилюється й вибором синтаксичної будови п'ятого вірша: логічний суб'єкт ("я") подано у формі пасивного об'єкта – прямого додатка *me: me mea paupertas vita traducat inerti* (5).

Шостий вірш окреслює межі неможливості: *Dum meus adsiduo luceat igne focus* (6). Цей вірш додає образіві елементу стабільності, надійності (*adsiduo igne*). *Paupertas* остаточно втрачає негативний потенціал.

У наступному (24-му) вірші автор знову повертається до кількісної величини, уже однозначно наголошуючи на її достатності. Слово *contentus* вносить в образ елемент задоволеності, отже, відсутності бажань, що є ознакою найвищого спокою.

У двадцять шостому вірші, на мить, натрапляємо на згадку про світ багатства і воєн, вічних прагнень, пошуків (*longae viae*). Відтак сільська ідилія перемагає, набуваючи своєї вершинної яскравості у віршах 27-28, зокрема у картині порятунку від спеки в затінку дерева над потічком. Замість зовнішнього щодо сільської ідилії світу воєн контрастом, що увиразнює настрій спокою, бездіяльності, безтурботності, стає внутрішня деталь: чуттєвий образ спеки, у якому на емоційному рівні знову активізується тема пасивності, бездіяльності. Оскільки спека сприймається крізь призму порятунку від неї (*vitare*) у тіні дерева над потічком, то її потенційно негативна семантика (*палючість, зумовлення спраги*) активізуючись, виконує єдину функцію – підсилює відчуття насолоди внаслідок уникнення спеки.

Зовнішній світ зникає. Емоційне наповнення ідилії набуває максимального спокою, повної бездіяльності, безтурботності, задоволеності і приємності. Такий настрій панує й надалі, закріплюючись, увиразнюючись чи уточнюючись.

У вірші 29 поняття бездіяльності уточнюється: від цього моменту ми розуміємо її відносність (*interdum tenuisse bidentes*). На емоційному рівні це посилює виразність відпочинкових почуттів (як легкий контраст), не порушуючи легкості, неквапливості, розміреності настрою: *interdum tenuisse*. Що більше, настрій неквапливості у наступному рядку закріплюється і підсилюється образом повільних незграбних волів (*tardos increpuisse boves*: 30).

Цілоком новий емоційний елемент вносять до образу 31–32-й рядки:

Non agnamve sinu pigeat fetumve capellae

Desertum oblita matre referre domum (31–32)

Дотепер лише суб'єкт (ліричний герой) емоційно зосереджувався на собі, творився образ внутрішньої гармонії. У цих рядках гармонія виходить за межі суб'єкта. З'являється потенційний об'єкт ніжності (овечка, козенятко). Можливість допомогти витворює почуття потрібності: не лише світ ідилії потрібний суб'єктові для заспокоєння і наведення ладу у власних почуттях, а й сам суб'єкт виявляється потрібним ідилії, щоб відновити порушену злагожденість. Це взаємодоповнення, гармонія.

Ця ж емоція розвивається і у двох наступних рядках (7–8). Її теплоту і ніжність відчуваемо у поведженні з рослинами. Займенник *ipse* наголошує на безпосередньому характері участі. Прикметник *teneras* несе ніжність. *Maturo tempore* знову активізує почуття розміреності, впорядкованості.

У рядках 9–10 специфічного уточнення та доповнення набуває кількісна семантика (*frugum acervos; musta pleno lacu*), що не заперечує картини скромності, нечисельності, зображеної раніше, але надає їй нового конкретнішого означення: відтепер це картина скромного достатку. Малими, як ми далі побачимо, залишаться наділи землі, але врожай на цих землях мусить бути добрий. Ця характеристика набуває радше якісного, аніж кількісного значення, що дає відчуття забезпеченості, стабільності на емоційному рівні.

Нового розвитку елемент гармонійності набуває з появою слова *spes*. Готується ґрунт для утвердження гармонії з божественними силами. А така гармонія несе із собою почуття найвищої захищеності, найпевнішої гарантії недоторканності світу ідилії, що змальовувався досі. Розвиткові цього значення присвячено великий фрагмент елегії: 11–24; 33–38.

Загальний зміст зазначеного фрагмента полягає у прикладах пошанування різних богів, що породжує надію, про яку згадувалося вище (*spes*: 9): надію на захист, стабільність, добрий врожай (9–10), захищеність худоби (33–34), садів (17–18). Тут емоційний образ знову наповнюється злагожденістю, гармонійністю, спокоєм.

У фрагменті постійно підтримується й елемент неможливості (19: *pauperis agri*; 22: *exigui hostia parva soli*; 33: *exiguo pecori*; 37: *e paupere mensa*; *e puris³ fitilibus*); особливого спокою, тиші й захищеності надає образіві епітет *Палес* у вірші 36: *placidam Palem* (пор. значення *placidus*, напр., за Й. Дворецьким: *спокійний, миролюбивий; тихий, безмятежний; ясний, погожий; облагорожений; легкий* [1, с. 774]).

Після цього великого фрагмента знову декларується задоволеність малим:
Non ego divitias patrum fructusque⁴ requiro (41)

і знову:

Parva seges satis est, satis requiescere lecto

Si licet et solito membra levare toro (43–44).

У цих останніх рядках започатковано повернення до вихідного настрою. За попередніми довгими пасажами, присвяченими єднанню з богами, початковий настрій бездіяльної безтурботності втрачався. Він був присутній, бо йому ніщо не суперечило, він навіть постійно злегка опосередковано підтримувався, але йому не вистачало виразності; назривала потреба увиразнення. І саме тут виникає очікуваний яскравий емоційний образ, у якому ніби замикається коло емоцій. Йдеться про фрагмент 43–48. Перші ж рядки найповніше створюють власне відпочинковий настрій. Вперше звучить слово *requiescere*, вперше виразно змальовано відпочинок втомленого тіла (*solito membra levare toro*: 44).

У рядках 45–48 образ відпочинку конкретизується і набуває найбільшої емоційної виразності. Тут емоційне наповнення елегії взагалі досягає найбільшої яскравості та складності. Яскравість досягається завдяки різкості контрастів і “щільності” семантичного наповнення.

Зупинімося на цих віршах дещо докладніше. Перші два слова (*quam iuvat...*) – перше в елегії місце, де ліричний герой сам дає емоційну оцінку своєму станові. Формула (*quam...*) наголошує на неможливості висловити почуття. Отже, вони досягають найвищої інтенсивності.

Далі змальовано відчуттєві (звукові, візуальні тощо) контрасти: дикий вітри крізь призму захищеності від них, слухання вітрів, їхній приглушений (стінами будинку) шум, що стає активізатором спокою. *Domina* в ніжних обіймах творить гармонію і байдужість до всього, що поза цією гармонією. Останній рядок (48) несе остаточне заспокоєння, убез-

³ *Purus* тут, очевидно, означає “простий, без прикрас” – [див 1, с.836-837]

⁴ Очевидно, тут йдеться не про плоди як такі, а про вигоду, користь, результат (пор. [5, с.442])

печування, знечулення, забуття. Коло емоцій замикається: ми знову охоплені настроєм сну.

Елегія продовжується, але це вже не сільська ідилія. Це розвиток любовної тематики, спровокованої образом "доміні". Від цього місця елегія втрачає свою гармонійність та єдність емоційного наповнення.

Складається емоційний образ, який можна окреслити одним словом: гармонія. З одного боку, гармонія внутрішня (= спокій), яка твориться бездіяльністю, відпочинковим настроєм, безтурботністю, задоволеністю малим, даним, відсутністю бажань, за реалізацію яких треба боротися. З іншого боку, це гармонія зовнішня: потрібність і бажаність у зовнішньому світі, задоволення потреби єднання з ним: у любові рівній, *взаємспрямованій* (з "доміною") і в "опікунській", "батьківській" – спрямованій від себе (до тварин та рослин) і на себе (від богів). До цього додається почуття захищеності й стабільності.

1. Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь. Москва, 1976.
2. Джеймс П. Римская цивилизация. Москва, 2000.
3. Cartault A. Tibulle et les auteurs du *Corpus Tibullianum*. Paris, 1909.
4. Günther H.-C. Verse Transpositions in Tibullus//Classical Quarterly 47(ii) 1997.
5. Richter R. De Albii Tibulli tribus primis carminibus disputatio. Zwickau, 1873.

THE EMOTIONAL LEVEL OF THE IMAGE OF TIBULLUS' RURAL IDYLL

Markiyan Dombrovskyy

*Ivan Franko National University in Lviv
1, Unіversytetska Str.,
79000 Lviv, Ukraine*

The paper offers analysis of a variant of the Tibullan image of the rural idyll which is realized in Tib 1.1. By the gradual analysis of each segment of the text elements of the emotional level of the image are being uncovered in the order of their appearance in the elegy. The paper shows Tibullus' technique of the creation of emotional details by means of artistic language, and the mechanism of forming a comprehensive and complex emotional image on the basis of the gradual embodiment of these details in the text.

Key words: emotional imagery; rural idyll; Roman elegy; Tibullus.

З М І С Т

МОВОЗНАВСТВО	3
Помірко Р. С. Аспекти семантичної категоризації демінутивних суфіксальних похідних в іспанській мові	3
Попович М. М. Тлумачення явища мовної детермінованості іменника у французьких граматиках XVIII ст.	9
Білинський М. Е. Ономазіологічна динаміка у синоніміці дієслів та віддієслівних похідних англійської мови	19
Сулим В. Т., Рожик А. М. Узус усного мовлення та взаємодія діалектів і норми в німецькомовній частині Швейцарії	31
Зубрицький Л. М. Каузативні дієслова як прототип транзитивних	37
Таласевич М. Прагматичний підхід до проблеми невизначеності	45
Дудок Р. І. Значення та функціонування займенників (граматичний та семасіологічний аспекти)	52
Огуй О. Д. Лексикографічні дефініції полісемічних слів: основні типи технік (на матеріалі DUDEN-Universalwörterbuch).....	57
Білинська О. О. Продуктивність суфіксальної деривації від романських дієслівних основ в історії англійської мови	61
Федоренко О. І. Сталі дієслівно-субстантивні словосполучення як вияв тенденції до номіналізації у сучасній англійській мові.....	72
Кушнерик В. І. Фоносемантизм та колірна картина світу	81
Кіда І. До визначення основного порядку слів	87
Матвієнків О. С. Усталеність та окремооформленість фразеологічних одиниць англійської мови.....	96
ЛІНГВІСТИКА ТЕКСТУ. СТИЛІСТИКА	82
Ільченко О. М. Про соціально-інтеракційні аспекти етикетизації англійської мовного наукового дискурсу	105
Павлишенко О. А. Синонімічний обсяг лексем у частотному розподілі семантичних полів дієслова в авторських текстах.....	111
Козлова О. С. Неконфліктогенне порушення принципів спілкування у діалогічному мовленні	120
Галицька О. Б. Застосування теорії фреймів до вивчення наукового дискурсу	127
Лозова О. Ю. Емотивна функція субстантивної оцінної номінації у романах У. Стайрона.....	132
Михасів Т. С. Семантичне поле “професії” в поезії У. Уйтмена.....	140
Титаренко О. Ю. Власні імена як засіб реалізації гумору.....	148
ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО. КОНТРАСТИВНА ЛІНГВІСТИКА	154
Зорівчак Р. П. Шекспірів "Гамлет" у перекладі Михайла Рудницького.....	154
Рихло О. П. Проблема розмежування жанрів віршового перекладу (на матеріалі перекладів поезій Е. А. По українською мовою).....	165
Молчко О. О. Фонетичні засоби творення образності індивідуально-авторських та фразеологізованих порівнянь: способи відтворення у перекладі	174
Семеніхіна О. С. Гра слів як проблема перекладу (на матеріалі творів Ч. Дікенса “The Adventures of Oliver Twist” і “Hard Times” та їх перекладів українською мовою)..	181

Толочко О. Я. Особливості відтворення експресивної функції речень зі зворотним порядком слів (на матеріалі англomовних перекладів прози Олеса Гончара).....	189
Зеленська О. П. Безполучникові складні речення, що виражають каузальні відношення (контрастивний аналіз).....	200
КЛАСИЧНА ФІЛОЛОГІЯ	206
Домбровський Р. О. Андрій Содомора як перекладач античної літератури нового покоління.....	206
Мокривська М. Т. Семантичний статус прикметника <i>ἀγῶβος</i> у романі Геліодора “Ефіопіка”.....	212
Домбровський М. Б. Емоційний рівень Тібулloвого образу сільської ідилії.....	218
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО	222
Павліщева Я. О. Генрі Міллер як теоретик-літературознавець і філософ.....	222
Кравець Я. І. Іван Франко. Паризький колоквиум.....	226
Яремко Р. В. Реальний читач та його роль в процесах естетичної комунікації.....	238
Цяпа А. Г. Еліас Канетті та історична необхідність: філософська, політична, психоаналітична й автобіографічна площин.....	248
МЕТОДИКА	222
Комарницька Т. М. Інтеркультурний підхід до вивчення мов у контексті європейського розмаїття культур.....	256
Мальковський Г. Ю. Технологія керування увагою у викладанні англійської мови....	262
РЕЦЕНЗІЇ	267

ІНОЗЕМНА ФІЛОЛОГІЯ

Український науковий збірник

Випуск 115

**Підписано до друку 20.11.2008. Формат 60×84/8.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Друк на різнограф. Умови. друк. арк. 33,36
Умовн. фарбовідб. 33,84. Наклад 150 прим. Зам. 20.**

**СП “Євросвіт”
79005 м. Львів, а/с 6700
phworld@franko.lviv.ua**